

KENTLERİN TIPLENDİRİLMESİ SORUNU BÖLGESEL KENT

Dr. H. Hilmi KARABORAN

Dünya'daki gerçek kent yerleşmeleri temel çizgileri itibariyle bir diğerine çok yakınlık göstermektedirler. Kent yerleşmeleri, prensip itibariyle kendilerini çevreleyen bölgelerin ekonomik, kültürel, idari ve ulaşım merkezidirler. Kentlere, gelen mal ve eşyaların dağıtılmasını temin ettikleri gibi; kendilerinde toplanmış maddelerle'de çevrenin ihtiyaçlarının sağlanmasında önemli bir role sahiptirler. Genellikle kentler kapalı bir yer görünümündedirler. Nüfuslarında en aşağı bir kaç bin olan bu yerlerde çoğunluk sekonder ve tersiyer ekonomik sektörlerinde çalışırlar.

Aynı devirde kurulan kentler belirli bir kentsel oluşuma (stadt-generation) sahiptirler (MAYER, 1943). Fonksiyonlarında birlik gösteren kentlerde aynı fonksiyon tiplerindedirler (SCHEUER-BRANDT, 1972).

Buna binaen doğuşları aynı özelliğe sahip olan kentlerde, aynı fizyonomik tip adı altında düşünülebilirler. Aynı ölçüde merkezi yer (zentraleort) önemini haiz olan kentler; 1. küçük merkez, 2. orta büyüklükte merkez, ve 3. büyük merkez (unter-zentrum, mittel-zentrum, ober-zentrum) olarak düşünülebilirler.

Sosyal yapıda uygunluk kendini gösterirse, yapı tiplerinden ya da sosyo-ekonomik kent tiplerinden söz edilir: Ziraat kentleri, garnizon kentleri, kültürel-dinî kentler vesaire. Bunlarda, fizyonomik tiplere olan benzerlik oldukça yakındır. Aynı büyüklükte olan kentleride genellikle büyüklük sınıflarına yahut tiplerine bölerek incelemek gerekir. O zamanda kentleri: küçük kentler, orta büyüklükte kentler ve büyük kentler olarak sınıflandırılabiliriz.

Kentlerin, tarihi, politik, ekonomik gelişme ve niteliklerinde, sosyal şekillenmelerinde ve hattâ fizyonomilerinde benzerlikler ve ortak özellikler varsa ve bununla komşu bölgelerdeki kentlerden fark-

lıysalar bunları bölgesel kent tipi, ya da bölgesel tip olarak düşünebiliriz (SCHEUERBRANDT, 1972).¹

Dünya'nın ayrı ayrı kültür bölgelerinde kentler fonksiyon, görünüş ve yapılarında bir birlik gösterdikleri zaman bunlar bölgesel tipler, ya da kentler topluluğu adı altında mütalaa edilirler. Bu nedenle bir Hindistan, Çin, İslâm-şark ya da Avrupa kentinden bahsedilir (HOFMEİSTER, 1969). Böyle bir kültür bölgesi içerisinde kentlerin bölgesel tiplere ayrılması-tiplendirilmesi- çok zor olur. Fakat, bununla birlikte burada etnik-kültürel, tarihi, ekonomik ve bundan ayrı olarak ta hasıl olan fizyonomik beraberlikler bölgesel tiplerdeki kentlerin bir araya getirilmesini sağlarlar. Böylece Avrupa'da bir rus kentinden bahsedilebilir; buna rağmen bir İslâm-kültür bölgesinde bir kuzey Hindistan-Pakistan kent'i (DETTMANN, 1970), bir İran, bir Arap ya da bir Osmanlı kentinden ayırt edilebilir (BUSCH-ZANTNER, 1932). Daha ileri giden bir ayrıcalıkta, osmanlı kentlerinin bölgesel tip içerisinde özellikle tarihî gelişiminde görülür. Bu nedenle erken osmanlı kenti ile ya da geç osmanlı kenti arasında ayrıcalık yapılabilir-farklılıklar tesbit edilebilir. Ya da osmanlı koloni kentleri özel biçimde ayrılır (WİLHELMY, H. 1936). Daha ileri giderek yeri ve bölgesel ayrıcalık gösteren ev şekilleri, inşaat malzemeleri-materyalleri ve çatı şekilleri göz önüne alınırsa bizzat bir coğrafi bölgede başkaca tip ayrılıkları meydana çıkar.

Böyle tipleri kent grupları olarak düşünebiliriz. Çok sayıda olan böyle gruplar daha sonra bir kentler topluluğu oluştururlar.

BİBLİYOGRAFYA

- Bartsch, G:** *Stadtgeographische Probleme in Anatolien* in: Dt. Geographentag, Frankfurt a.M. 1951, Remagen.
- Busch-Zantner, R:** *Zur Kenntnis der osmanischen Stadt* in: GZ. 38. S. 1-13, 1932.
- Christaller, W:** *Die Zentralen Orte in Süddeutschland* Jena, 2. Aufl. 1968.
- Dettmann, K.:** *Zur Variationsbreite der Stadt in der islâmisch-orientalischen Welt* in: Gz, 58, 1970, S.95-123.
- Hofmeister, B:** *Stadtgeographie. Das geographische Seminar Westermann- Braunschweig*, 1969.

¹ Bu terim 1950 yıllarında G.Schwarz tarafından kullanılmıştır.

- Mayer, R.:** *Stadtgeneration im Donaauraum* in: Mitt.d. Geogr. Ges. Wien, 86, S.3-58, 1943b.
- Otremba, E.:** *Allgemeine Agrar-und Industriegeographie* Erde und Wirtschaft, Bd.3.1960..
- Scheuerbrandt, A.:** *Südwestdeutsche Stadttypen und Städtegruppen bis zum frühen 19. Jahrhundert.* Ein Beitrag zur Kulturlandschaftsgeschichte und zur kulturraeumliche Gliederung des nördlichen Badenwürttemberg und seiner Nachbargebiete. Heidelberger Geographische Arbeiten, H. 32, 1972.
- Schwaro, G.:** *Das Problem der regionalen Stadttypen an europaischen Beispielen* in: Dt. Geographentag Frankfurt a.M. 1951 S. 133-140, Remagen.
- Wilhelmy, H.:** *Hochbulgarien, II. Sofia - Wandlungen einer Grossstadt zwischen Orient und Okzident.* Schriften des geographischen Institut der Uni. Kiel, Bd. V, 3., 1936.